

10/15/25
15/8/25

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งจะศึกษาภาพพจน์กลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ ว่ามีลักษณะอย่างไร ตามการรับรู้ของนิสิตนักศึกษา

ความสำคัญของปัญหา

ภาพพจน์ของกลุ่มบุคคล เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพราะธรรมดาเมื่อเราพบปะเกี่ยวข้องกับคนอื่น เรามักจะจัดจำแนกคนให้อยู่ในหมวดหมู่ทางสังคม (Social schemes) อันใดอันหนึ่ง โดยถือว่ารูปร่างลักษณะการแต่งกาย กิริยาท่าทาง สิ่งที่เขาครอบครอง น้ำเสียงเป็นเกณฑ์ในการจำแนก การแจกแจงนี้จะจำกัดขอบเขตและประเภทของพฤติกรรม และคุณสมบัติส่วนตัวที่เราคาดหวังจากคนหรือกลุ่มคนนั้น สรุปได้ว่า ภาพพจน์กลุ่มบุคคลนั้นมีผลต่อการที่เราประเมินค่าเขาและการปะทะสัมพันธ์ระหว่างเขากับเรา¹

ชัยพร วิชชาวุธ² กล่าวว่า การรับรู้บุคคลในแต่ละอาชีพว่ามีลักษณะเช่นใด เกิดจากการตีความของเรา โดยอาศัยประสบการณ์กับบุคคลในอาชีพนั้น ๆ เป็นพื้นฐาน ประสบการณ์นี้อาจเป็นประสบการณ์โดยตรง เช่น เคยทำงานร่วมกับหมอ เคยมีพี่ชายเป็นตำรวจ

¹Muzafer Sherif and Carolyn W. Sherif, Social Psychology (New York: Harper and Row, Publishers, 1969), p. 122-124.

²ชัยพร วิชชาวุธ, จิตวิทยานับประสบการณ์ (กรุงเทพฯ: สยามวาลชน, 2519), หน้า 93.

ตนเองเคยเป็นกรรมกรโรงงานทอผ้า ฯลฯ อาจเป็นประสบการณ์ทางอ้อม เช่น จากคำบอกเล่าของเพื่อน จากภาพยนตร์ อ่านจากหนังสือพิมพ์ ฯลฯ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการทราบว่านิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยรับรู้กลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ อย่างไร และเพื่อที่จะได้เปรียบเทียบภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นข้อมูลแก่บุคคลอาชีพต่าง ๆ เหล่านั้น อันอาจใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างและปรับปรุงภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ ต่อไป

ความเป็นมาของปัญหา

ในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา ปัญหาหนึ่งที่มีการวิจัยกันมากในจิตวิทยาสังคมได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการรับรู้ภาพพจน์ของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ภาพพจน์หมายถึงมโนภาพของสิ่งต่าง ๆ ตามที่เรารับรู้ เป็นภาพที่อยู่ในหัวของเรา และเราสามารถบอกลักษณะของภาพเหล่านี้ทางวาจาให้ผู้อื่นทราบได้

ชัยพร วิชชาวุธ¹ ใช้คำว่า "ภาพพจน์" ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า สเตอริโอไทป์ (Stereotype) ซึ่งวอลเตอร์ ลิปป์แมน² (Walter Lippman, 1922) ได้เสนอไว้ และได้ให้ความหมายของสเตอริโอไทป์ไว้ว่า คือภาพที่อยู่ในหัวของคนหนึ่ง ๆ ("Picture inside his head") เกี่ยวกับบุคคลกลุ่มหนึ่ง ๆ ภาพเหล่านี้เราเรียนรู้จากสังคมและเป็นตัวกำหนดการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในสังคมของเราในเวลาต่อมา

¹ชัยพร วิชชาวุธ, "ภาพพจน์กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ตามการรับรู้ของนักเรียนและนิสิตนักศึกษา" (รายงานการวิจัยสถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 1.

²Lippman, W., Public Opinion. Cited in Brigham, J.C., Ethnic Stereotypes. Psychological Bulletin 76 (1971): 15-38.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ภาพพจน์ในระยะแรก ๆ ใช้กลุ่มเป้าหมายที่มีสัญชาติและเชื้อชาติต่าง ๆ กัน โดยระเบียบวิธีที่ใช้ในการวิจัยที่แพร่หลายและเป็นที่เอาอย่างมาตลอดเป็นวิธีการของ แคทซ์และเบรลีย์¹ (Katz and Braly, 1933) ได้ศึกษาการรับรู้ภาพพจน์บุคคลสัญชาติต่าง ๆ 10 สัญชาติ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยปรินซ์ตัน 100 คน โดยให้นักศึกษาเหล่านี้เลือกลักษณะที่คิดว่าตรงกับลักษณะของบุคคลแต่ละชาติ ๆ ละ 5 ลักษณะจากรายการลักษณะที่ให้เลือก 84 ลักษณะ แล้วนำผลมาหาความถี่ของแต่ละลักษณะที่ได้รับเลือกให้กับแต่ละสัญชาติ

ฟินค์และแคนทริล² (Fink and Cantril, 1937) ศึกษาภาพพจน์โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เยล ปรินซ์ตัน และคาร์ทเม้าท์ มหาวิทยาลัยละ 100 คน โดยกำหนดให้คำคุณศัพท์ต่าง ๆ ทั้งหมด 50 คำ นักศึกษาแต่ละคนต้องเลือกคำอธิบายคุณลักษณะคนละ 5 คำ เพื่อใช้อธิบายลักษณะของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยของตนเองและของสถาบันอื่น พบว่า ในการเลือกคำคุณศัพท์ครั้งแรกให้กับสถาบันของตัวเองนั้น นักศึกษาจะมีความตั้งใจน้อยมาก แต่ละคนเลือกคำซ้ำ ๆ กันเป็นส่วนใหญ่ และเป็นคำที่แสดงออกถึงการชมเชย หรือ คิดว่าเป็นคำที่ดีกว่า คำที่ให้แก่นักศึกษาสถาบันอื่น เช่น คำว่าฉลาด มีวัฒนธรรม มีเหตุผล ใจกว้าง เป็นต้น

---

¹Katz, D., and Braly, K. Racial stereotype in one hundred college students Cited in Karlins, M., Coffman, T.L., and Walters, G. Journal of Personality and Social Psychology 13 (1969): 1-16.

²Fink and Cantril, Cited in Albert, H. Hastorf, and David J. Schneider, Judith Polefka, Person Perception (London: Addison-Wesley Publishing, 1970), p. 16-17.

กิลเบิร์ต¹ (Gilbert, 1951) ใช้เทคนิควิธีของแคทซ์และเบรลีเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างนักเรียนปริญญ์ชั้นปี 1950 กับกลุ่มตัวอย่างเดิมของแคทซ์และเบรลีในปี ค.ศ. 1932 พบว่า แม้ว่าลักษณะบางอย่างจะเปลี่ยนไปบ้าง ลักษณะส่วนใหญ่ที่ปรากฏในปี ค.ศ. 1932 ได้ปรากฏอีกในปี 1950 แต่มีความสอดคล้องน้อยลง นั่นคือ ภาพพจน์มีความเจือจางลง

การวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ภาพพจน์ได้ดำเนินไปอย่างกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกา ในประเทศอื่น ๆ ก็มีการศึกษาเช่นกัน เช่น อินเดียน ปากีสถาน ญี่ปุ่น กรีซ ชานา บราซิล และออสเตรเลีย ฯลฯ แม้แต่องค์การวิทยาศาสตร์การศึกษาและวัฒนธรรมของสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ก็ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ และได้มอบหมายให้นักสังคมศาสตร์กลุ่มหนึ่งวิจัยการรับรู้ภาพพจน์ของบุคคลสัญชาติต่าง ๆ ในประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย รวม 8 ประเทศ เนื่องจากมีความเชื่อว่าการรับรู้ภาพพจน์ของประเทศต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและยังมีอิทธิพลในการกำหนดวิธีที่ประเทศหนึ่งเลือกกระทำหรือไม่กระทำกับอีกประเทศหนึ่ง²

อย่างไรก็ตาม ระเบียบวิธีวิจัยของแคทซ์และเบรลีนี้ได้รับการวิจารณ์ว่ามีข้อบกพร่อง เช่น บราวน์³ (Brown, 1965) ได้กล่าวว่า วิธีการณ์เป็นการบังคับให้ผู้รับรู้เลือกลักษณะต่าง ๆ ตามที่ผู้วิจัยเสนอให้ ทั้ง ๆ ที่ผู้รับรู้บางคนอาจไม่ต้องการเลือกลักษณะเหล่านั้นในการ

¹Gilbert, G.M., Stereotype persistence and change among college students, Cited in Brigham, J.C., "Ethnic Stereotype," Psychological Bulletin 76 (1971): 15-38.

²Brigham, J.C., Ethnic Stereotype, Psychological Bulletin 76 (1971): 15-38.

³Brown, R., Social Psychology (New York: Collin Macmillan, 1965), p. 174.

รับรู้กลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มเลย

ชัยพร วิชชาวุช¹ (2523) ได้แก้ปัญหาในวิธีการของแคทซ์และเบรลีนีโดยให้รับรู้เลือกตอบที่ลักษณะก็ได้ และในการรับรู้บางกลุ่มเป้าหมายจะไม่เลือกลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่เสนอให้เนื่องจากไม่เหมาะสมทั้งหมดก็ก็สามารถจะทำได้

การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ภาพพจน์ในระยะแรก ๆ จำกัดอยู่ในขอบข่ายของการรับรู้กลุ่มบุคคลที่มีสัญชาติและเชื้อชาติต่าง ๆ กัน แต่การวิจัยในสมัยต่อมาได้ให้ความสนใจมายังการรับรู้ภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกันทางด้านอาชีพและชั้นสังคมและลักษณะอื่น ๆ ทางสังคมด้วย

สำหรับการวิจัยในประเทศไทย การศึกษาเกี่ยวกับภาพพจน์ยังมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จำกัดอยู่ในเรื่องเกี่ยวกับการรับรู้บุคคลที่มีสัญชาติต่าง ๆ ไม่ก็สัญชาติ เช่น เพราะพรรณ โกลมมาลย์² (2510) ศึกษาเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับประเทศสหรัฐอเมริกา และทัศนคติที่มีต่อชาวอเมริกันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เขียน ซีระวิทย์³ (2518) และเขียน ซีระวิทย์⁴ (2519) ศึกษาทัศนคติของคนไทยที่มีต่อจีน ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย การวิจัย

¹ชัยพร วิชชาวุช, "ภาพพจน์กลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ ตามการรับรู้ของนักเรียนและนิสิตนักศึกษาสถาบันต่าง ๆ" (รายงานการวิจัยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523).

²เพราะพรรณ โกลมมาลย์, "การเปรียบเทียบความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศสหรัฐอเมริกา และทัศนคติที่มีต่อชาวอเมริกันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510).

³เขียน ซีระวิทย์, "ทัศนคติของคนไทยที่มีต่อจีนและญี่ปุ่น" (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).

⁴เขียน ซีระวิทย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและออสเตรเลียในทัศนคติของคนไทย" (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521).

ที่จัดว่าเป็นการวิจัยเกี่ยวกับภาพพจน์อย่างแท้จริง คือการวิจัยของ ดร. ชัยพร วิชาวุธ¹ (2523) ได้ทำการศึกษาภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันทางด้านอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา และบทบาททางการเมือง ตามการรับรู้ของนักเรียน และนิสิตนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ

ความหมายของภาพพจน์

หลังจากที่ลีปป์แมนให้นิยามความหมายของภาพพจน์ว่า หมายถึงภาพในหัวของคน แคทซ์และเบรลีย์² (Katz and Braly, 1935) และไคลน์เบิร์ก³ (Klineberg, 1951) รวมทั้งลีปป์แมนผู้เสนอความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ขยายความต่อไปอีกว่า ภาพพจน์เหล่านี้เป็นการรับรู้ที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

อย่างไรก็ดี การให้ความหมายของภาพพจน์ว่าเป็นการรับรู้ที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงทำให้เกิดปัญหาตามมา นั่นคือ เราจะรู้ได้อย่างไรว่าการรับรู้หนึ่ง ๆ ตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ แม้ว่าการรับรู้ของคนหนึ่งอาจสอดคล้องตรงกับการรับรู้ของคนอื่น ๆ ในสังคม แต่การรับรู้ที่สอดคล้องตรงกันนี้ก็ไม่ว่าจำเป็นต้องตรงกับความเป็นจริง

---

¹ชัยพร วิชาวุธ, "ภาพพจน์กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ตามการรับรู้ของนักเรียนและนิสิตนักศึกษาสถาบันต่าง ๆ" (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523).

²Katz, D., & Braly, K., Racial Prejudice and racial stereotypes. Journal of Abnormal and Social Psychology 30 (1935): 175-193.

³Klineberg, O., The Scientific study of national stereotypes. Cited in Brigham, J.C. Ethnic stereotypes. Psychological Bulletin 76 (1971): 15-38.

ออลพอร์ต¹ (Allport, 1954) และวินัคเก² (Vinacke, 1957) เป็นกลุ่มนักจิตวิทยาสังคมที่เสนอความคิดว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่จะจัดสรรพสิ่งเป็นประเภท ๆ เพื่อง่ายแก่การรับรู้ ง่ายแก่การเข้าใจ สิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็จะจัดอยู่ในประเภทเดียวกัน สิ่งที่จัดอยู่ในประเภทเดียวกันจึงมีลักษณะต่าง ๆ ร่วมกันเสมอ

เทย์เลอร์ และคณะ³ (Taylor and others, 1978) กล่าวว่า การรับรู้ภาพพจน์ในส่วนที่เกี่ยวกับการรับรู้บุคคล มนุษย์ก็จำแนกบุคคลออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามเพศ สีผิว สัญชาติ ภาษา อาชีพ ศาสนา ฯลฯ และรับรู้ว่าคุณลักษณะภายในแต่ละกลุ่มมีลักษณะอย่างใดร่วมกัน นั่นคือ นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความคิดว่าภาพพจน์มีความหมายตรงกับมโนทัศน์ (Concept) ซึ่งเป็นระบบการจักระเบียบความรู้ที่ถูกเชื่อมเข้าด้วยกันด้วยทัศนคติและกระทำในการควบคุมของการตอบสนอง มโนทัศน์นี้มีทั้งคุณสมบัติแห่งการขยาย (Extensional) และคุณสมบัติแห่งความแรง (Intensional)

- คุณสมบัติแห่งการขยายนี้คล้ายกับคุณลักษณะจริงของสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น เป็นการขยายคุณสมบัติที่คนโดยทั่วไปเกือบทุกคนยอมรับ

- คุณสมบัติแห่งความแรงมีผลจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลกับสิ่งนั้นแล้วทำให้เกิดมโนทัศน์ส่วนบุคคลซึ่งแตกต่างจากผู้อื่น

¹Allport, G.W., The Nature of Prejudice. Cited in Brigham, J.C. "Ethnic stereotype" Psychological Bulletin 76 (1971): 15-38.

²Vinacke, W.E., Stereotypes as social Concepts. Journal of Social Psychology 46 (1957): 229-243.

³Taylor, Shelley, E., Fiske, Susan T., Etcoff, Nancy L., and Ruderman, Audrey J., Categorical and contextual bases of person memory and stereotyping," Journal of Personality and Social Psychology 36 (1978): 778-793.

มโนทัศน์ของบุคคลที่เกิดขึ้นครั้งแรกเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับคุณลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็น แต่ลักษณะที่สำคัญของบุคคลคือ ลักษณะบุคลิกภาพที่ถูกรวมเข้าไปอยู่ในมโนทัศน์เดิมที่มีอยู่ก่อนหน้านั้น ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นการขยายคุณสมบัติ ด้วยเหตุนี้ภาพพจน์ถูกยอมรับว่าเป็นการเรียนรู้ทางสังคมที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะว่าความหมายและชนิดของบุคคลถูกจัดจำพวกไว้เพื่อให้การตอบสนองต่อบุคคลประเภทต่าง ๆ เหล่านั้นทำให้ง่ายขึ้นและทำให้มีความหมายยิ่งขึ้น

คาร์ลีนส์ คอฟแมน และวอลเตอร์ส¹ (Karlins, Coffman, and Walters, 1969) กล่าวว่า ในการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ภาพพจน์เรามีความจำเป็นต้องแยกการรับรู้ภาพพจน์โดยเอกบุคคลออกจากการรับรู้ภาพพจน์โดยกลุ่มบุคคล ภาพพจน์โดยเอกบุคคล (Personal Stereotype) หมายถึงภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ตามการรับรู้ของบุคคลหนึ่ง ๆ ส่วนภาพพจน์โดยกลุ่มบุคคล (Social Stereotype) หมายถึงภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ตามการรับรู้ของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ภาพพจน์โดยกลุ่มบุคคลเป็นผลรวมของภาพพจน์โดยเอกบุคคลในกลุ่มสังคมนั้น ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ภาพพจน์ที่ศึกษาเป็นภาพพจน์ที่ได้จากการรับรู้ของกลุ่มบุคคล

ขบวนการเรียนรู้ภาพพจน์

อมาบิล และแฮสทอร์ฟ² (Amabile and Hastorf, 1973) กล่าวว่า ในการเรียนรู้ภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลหนึ่งเราเริ่มต้นจากการสังเกตลักษณะของบุคคลบางคนในกลุ่มนั้น

---

¹Karlins, M., Coffman, T.L., and Walters, G., "On the fading of social stereotypes : Studies in three generations of college students," Journal of Personality and Social Psychology 13 (1969): 1-16.

²Amabile, Teresa and Hastorf, A.H., Person Perception Cited in Seidenberg, B. and Snadowsky, A. (Eds). Social Psychology : An Introduction (New York: The Free Press, 1976), p. 179.

(สังเกตตัวอย่าง) เมื่อพบลักษณะร่วมกัน เช่น ชนชั้นและอคตชนเราก็สรุปเป็นนัยโดยทั่วไป (Generalization) ว่าบุคคลในกลุ่มนั้นมีลักษณะชนชั้นและอคตชนด้วย

กระบวนการเรียนรู้ภาพพจน์เป็นกระบวนการอุปนัย (Induction) กระบวนการอุปนัยเริ่มต้นจากการสังเกตลักษณะของตัวอย่างบางส่วนของสิ่งของในประเภทใดประเภทหนึ่ง เพื่อหาลักษณะร่วมของตัวอย่างเหล่านั้น เมื่อพบลักษณะร่วมของตัวอย่างก็จะสรุปเป็นนัยโดยทั่วไปว่าทุกสิ่งในประเภะนั้นมีลักษณะร่วมนั้น ๆ ด้วย

เนื่องจากลักษณะของบุคคลมีมากมายและสังเกตได้ยาก ดังนั้นจึงมักพบเสมอว่าข้อสรุปที่บุคคลหนึ่งสรุปได้แตกต่างจากของอีกคนหนึ่งโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่ทั้งสองคนได้สังเกตตัวอย่างมากน้อยต่างกันเพียงใด เป็นตัวอย่างซุกเคียวกันหรือไม่ ได้สังเกตพฤติกรรมประเภทเดียวกันหรือไม่ และภูมิหลังของผู้สังเกตแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

การเรียนรู้ภาพพจน์ตามกระบวนการอุปนัยที่ได้อธิบายนี้เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง แต่ภาพพจน์ยังเกิดจากประสบการณ์ทางอ้อมโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้¹

- (1) สื่อการศึกษา เช่น แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ รายการวิทยุ-โทรทัศน์ ภาพยนตร์การศึกษา ตลอดจนคำสอนของครูอาจารย์
- (2) สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ-โทรทัศน์-ภาพยนตร์ ตลอดจนนวนิยาย และละครต่าง ๆ
- (3) คำบอกเล่า จากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และเพื่อน ฯลฯ

¹ชัยพร วิชชาวุธ, "ภาพพจน์กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ตามการรับรู้ของนักเรียนและนิสิต นักศึกษาสถาบันต่าง ๆ" (กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 4.

อิทธิพลของประสบการณ์ทางอารมณ์ต่อการเรียนรู้ภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เป็นที่ตระหนักของนักจิตวิทยาสังคมที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ไคลน์เบิร์ก¹ (Klineberg, 1951) ถึงกับกล่าวว่า การรับรู้ภาพพจน์ของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ คลาดเคลื่อนเสมอ เนื่องจากคนเรารับรู้ภาพพจน์จากคำบอกเล่าและข่าวลือมากกว่าที่จะเรียนจากการอุปนัยจากข้อมูล

การรับรู้ภาพพจน์กับพฤติกรรม

การวิจัยของตันแคน² (Duncan, 1976) พบว่า การรับรู้ภาพพจน์ของบุคคลกลุ่มหนึ่ง (คนผิวดำ) ว่ามีลักษณะก้าวร้าว ทำให้เกิดความลำเอียงในการตีความพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา พฤติกรรมเดียวกันเมื่อผู้กระทำเป็นคนผิวขาว ผู้รับรู้ (คนผิวขาว) ส่วนใหญ่จะตีความว่าเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวที่เกิดจากลักษณะประจำตัวของผู้กระทำ แต่ถ้าวผู้กระทำพฤติกรรมนั้นเป็นคนผิวขาว ผู้รับรู้ส่วนใหญ่จะตีความว่าสถานการณ์ในขณะนั้นทำให้ต้องทำพฤติกรรมนั้น ๆ และมีได้เกิดจากลักษณะประจำตัวของผู้กระทำแต่อย่างไร

ตัวอย่างเกี่ยวกับการรับรู้ลักษณะและการรับรู้ภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลว่ามีส่วนกำหนดพฤติกรรมทางสังคมมีมากมาย เช่น ตัวอย่างนิทานเรื่องเด็กเลี้ยงแกะ ซึ่งเมื่อเด็กเลี้ยงแกะถูกรับรู้ว่าชอบพูดปด เมื่อมีเรื่องจริงเกิดขึ้นมาบอกก็ไม่มีใครเชื่อ อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือการรับรู้ภาพพจน์ของตำรวจ หากผู้กระทำผิดรับรู้ภาพพจน์ของตำรวจว่าซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม ผู้กระทำผิดนั้นก็ไมพยายามหลีกเลี่ยงกับตำรวจ และในทางกลับกัน ถ้าภาพพจน์

¹Klineberg, O. The Scientific study of national stereotypes. Cited in Brigham J.C. "Ethnic Stereotype," Psychological Bulletin 76 (1971): 15-38.

²Duncan, B.L., "Differential perception and attribution of intergroup violence : Testing the lower limited of stereotyping of blacks," Journal of Personality and Social Psychology 34 (1976): 590-598.

ของตำรวจมีลักษณะเป็นลบ เช่นกินสินบน ผู้กระทำผิดยอมพยายามที่จะคิดสินบนตำรวจเพื่อหวังให้พ้นผิด

ในระคับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การที่ประเทศหนึ่งเลือกกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งกับอีกประเทศหนึ่ง ขึ้นอยู่กับการรับรู้ภาพพจน์ของผู้นำในประเทศทั้งสอง บิวแคนัน และแคนทริล¹ (Buchanan and Cantril, 1953) ได้อภิปรายในรายงานการวิจัยที่ได้รับมอบหมายจากองค์การยูเนสโกว่า ในตอนปลายของสงครามโลกครั้งที่สอง สำนักข่าวสงครามของประเทศสหรัฐอเมริกาได้วิเคราะห์ข่าวที่ได้จากการทำจารกรรมและสัมภาษณ์เชลยศึกและสรุปว่า ชวัญการรบของญี่ปุ่นตกต่ำมากและการยอมแพ้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่ผู้บริหารระดับสูงของสหรัฐอเมริกาที่มีความเชื่อว่าญี่ปุ่นเป็นพวกบ้าสงครามและจะไม่วันยอมแพ้จนกว่าจะถูกทำลาย ความเชื่อนี้นำไปสู่การตัดสินใจใช้ระเบิดปรมาณูทำลายเมืองญี่ปุ่นอย่างราบคาบถึง 2 เมือง หากผู้บริหารระดับสูงของอเมริการับรู้ภาพพจน์ของญี่ปุ่นในตอนปลายสงครามโลกครั้งที่สองเหมือนกับที่สรุปโดยสำนักข่าวสงครามความหายนะอันเกิดจากระเบิดปรมาณูก็อาจจะหลีกเลี่ยงได้

การวัดการรับรู้ภาพพจน์

วิธีการรับรู้ภาพพจน์พอจะจำแนกออกเป็น 4 วิธี ดังนี้

1. รายการลักษณะ ผู้วิจัยทำการเสนอรายการลักษณะซึ่งอาจเป็นรายการคำคุณศัพท์ (adjective checklist) หรือรายการคำอื่น ๆ ที่เป็นลักษณะของบุคคลให้ผู้รับรู้เลือกตอบว่าลักษณะใดบ้างเป็นลักษณะของกลุ่มบุคคลหนึ่ง ๆ แล้วนำเอาความถี่ของแต่ละลักษณะที่ได้รับเลือกโดยกลุ่มผู้รับรู้นั้นมาเป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์และตีความต่อไป

¹Buchanan, W., and Cantril, H., How Nations See Each Other : A Study in Public Opinion. Cited in Brigham J.C., "Ethnic Stereotype," Psychological Bulletin 76 (1971): 15-38.

วิธีรายการลักษณะ เป็นวิธีแรกที่ใช้วัดการรับรู้ภาพพจน์

2. มาตรการจำแนกความหมาย ประกอบด้วยรายการคู่คำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงข้าม เช่น คี - เลว แข็งแรง - อ่อนแอ เร็ว - ช้า ฯลฯ แต่ละคู่ประกอบกันเป็น 1 มาตรการ มี 7 คำ เช่น

คี 7 : 6 : 5 : 4 : 3 : 2 : 1 : เลว

ผู้รับรู้ประมาณค่าลักษณะคี - เลว มากน้อยเพียงใดโดยกาในช่วงที่ตรงกับ การรับรู้ของตน มาตรการนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อมาตรการจำแนกความหมาย (Semantic Differential Scale) แรกเสนอโดย ออสกู๊ด และคณะ¹ (Osgood et al., 1957) เพื่อใช้วิเคราะห์ความหมายของคำและสิ่งต่าง ๆ ต่อมาได้มีผู้นำไปใช้วัดการรับรู้ภาพพจน์ อย่างกว้างขวาง เช่น โปรthro และคีห์น² (Prothro and Keehn, 1957) ไทรแอนด์คีส์³ (Triandis, 1959) เบียร์คสลีย์ และโอโดวด์⁴ (Beardslee and O' Dowd, 1961)

¹Osgood C.E., George J. Suci and Percy H. Tanenbaum, The Measurement of Meaning (Urbana: The University of Illinois Press, 1975).

²Prothro, E.T., and Keehn, J.D., Stereotypes and semantic Space Cited in Snider, J.C. & Osgood, C.E., Semantic Differential Technique : A Source Book (Chicago: Aldine, 1969), p. 441-453.

³Triandis, H.C., "Differential Perception of Certain Jobs and People by managers, Clerks and Workers in Industry," Journal of Applied Psychology 43 (1959): 221-225.

⁴Beardslee, D.C. & O' Dowd, D.D., "The college student image of The scientist." Science 133 (1961): 997-1001.

และทานาคา¹ (Tanaka, 1972) ซึ่งในระยะหลังนี้มาตรจำแนกความหมายนี้ได้ถูกใช้มาก และเป็นที่ยอมรับกันในด้านความเชื่อถือได้ (reliability) และด้านความเที่ยงตรง (validity)²

มาตรจำแนกความหมายมีความละเอียดมากกว่ารายการลักษณะและเหมาะสำหรับใช้วัดการรับรู้ภาพพจน์ทั้งโดยเอกบุคคลและโดยกลุ่มบุคคล การวิจัยครั้งนี้จึงใช้มาตรจำแนกความหมายนี้

3. วิธีประเมินความน่าจะเป็น คล้ายวิธีรายการลักษณะ แต่ละเอียงขึ้นอีก แทนที่จะให้เลือกว่าลักษณะใดตรงกับลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ถูกรับรู้ ผู้วิจัยให้ผู้รับรู้ประเมินว่าโอกาส (ความน่าจะเป็น) ที่กลุ่มบุคคลที่ถูกรับรู้จะมีลักษณะหนึ่ง ๆ มีค่าเท่ากับเท่าไร ถ้าจะให้ง่ายขึ้นก็ถามว่า ท่านคิดว่าในกลุ่มหนึ่ง ๆ มีคนร้อยละเท่าไรที่มีลักษณะหนึ่ง ๆ เช่น ท่านคิดว่าครุร้อยละเท่าไรที่มีความเฉลียวฉลาด ฯลฯ

4. การพรรณนาอย่างเสรี ผู้รับรู้พรรณนาลักษณะของกลุ่มบุคคลที่ถูกรับรู้ วิธีนี้ไม่ค่อยมีผู้ใช้ เนื่องจากวิเคราะห์เนื้อหาการพรรณนาลำบาก และทำให้ยากแก่การตีความ อย่างไรก็ตาม ในทศวรรษ 1970 ก็ได้มีผู้คิดเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการพรรณนาอย่างเสรี โดยอาศัยทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ที่ค่อนข้างซับซ้อน แต่ให้ผลที่มีความหมายมาก เทคนิคดังกล่าวนี้เหมาะที่จะใช้วิเคราะห์การรับรู้ภาพพจน์โดยเอกบุคคลและสามารถได้

---

¹Tanaka, Y., A study of national stereotypes Cited in Triandis, H.C. and Others, The Analysis of Subjective Culture (New York: Wiley; 1972).

²ไพฑูย์ อินทริวิชา, หลักและวิธีการวัดเจตนคติ (กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี), หน้า 215.

วิเคราะห์โลกทัศน์ของนักเรียนต่าง ๆ ได้ด้วย โรเซนเบิร์ก และโจนส์¹ (Rosenberg and Jones, 1972) กล่าวว่าในอนาคตวิธีนี้จะไม่เพียงแต่ใช้ในจิตวิทยาอย่างกว้างขวางเท่านั้น แต่จะใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาทางวรรณกรรมอย่างกว้างขวางด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาว่านิสิตนักศึกษารับรู้บุคคลกลุ่มอาชีพต่าง ๆ 20 อาชีพ อย่างไร
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะของบุคคลกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ตามการรับรู้ของนิสิต

นักศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนิสิตนักศึกษาจำนวน 500 คน จากมหาวิทยาลัย 5 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. ภาพพจน์ของกลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ ได้จากมาตราจำแนกความหมาย (Semantic Differential Scale)

นิยาม

ภาพพจน์ หมายถึง มโนภาพของสิ่งต่าง ๆ ตามที่เรารับรู้ เป็นภาพที่อยู่ในหัวของเรา และเราสามารถบอกลักษณะของภาพเหล่านี้ทางวาจาให้ผู้อื่นทราบได้

---

¹Rosenberg, S., and Jones, R., "A method for investigating and representing a person's implicit Theory of personality: Theodore Dreiser's view of people," Journal of Personality and Social Psychology 22 (1972): 372-386.

อาชีพต่าง ๆ หมายถึง อาชีพแพทย์ วิศวกร ครู นักบริหารธุรกิจ พยาบาล
 นายทหาร นายตำรวจ นักกฎหมาย เลขานุการ มัคคุเทศก์ ช่างเทคนิค นายสิบทหาร พล-
 ตำรวจ ช่างเสริมสวย กรรมกร ภารโรง ช่างนา แม่ค้า-หาบเร่ หมอนวด ลีเก

การรับรู้ หมายถึง การรู้สึกจากการสัมผัสที่มีความหมาย

นิสิตนักศึกษา หมายถึง นิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย 5 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์-
 มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร และ
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบว่านิสิตนักศึกษารับรู้บุคคลกลุ่มอาชีพต่าง ๆ 20 อาชีพ ในลักษณะ
 เช่นใด
2. เปรียบเทียบภาพพจน์ของบุคคลกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ตามการรับรู้ของนิสิต
 นักศึกษา